

Žemberová, Viera

Rusko v súčasnej ruskej próze

Opera Slavica. 2016, vol. 26, iss. 1, pp. 31-39

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/135541>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Rusko v súčasnej ruskej próze

Russia in Contemporary Russian Prose

Viera Žemberová
(Prešov, Slovensko)

Abstrakt:

Do modernej, súčasnej, po rusky písanej prózy nového storočia vstupuje mnoho mladých i skúsených rozprávačov príbehov, ktorí tematizujú Rusko. V nazeraní na Rusko dnešných dní prevažuje v stratégii autora odstup od dejinnej pamäti generácie rodičov. Nová generácia prozaikov sa vyrovnáva s kultivovanou predstavou o Rusku a žitou sociálnou aj mravnou realitou obyčajných ruských ľudí, s paradoxom medzi kultúrnym mýtom a demýtizovaným poznaním o krajine, do ktorej postavy patria a majú k nej hlboký vzťah. Rusko, to sú predovšetkým rešpektované dejinné a kultúrne tradície a rozliční ľudia s odlišnými osudmi, nádejami, možnosťami, ktorí ich dávajú do pohybu v mene spoločnej idey alebo osobnej empirie.

Kľúčové slová:

próza; román; pohyb; priestor; čas; postava; realita

Abstract:

Many young and experienced storytellers entering a modern contemporary Russian prose of the new century thematise today's Russia and life in it. In the author's strategy concerning the view of the present day Russia prevails the distance from the historical memory of the parents' generation. A new generation of prose writers is confronted with a cultivated vision of Russia and the lived social and moral reality of ordinary Russian people. Even modern and young Russian people have a deep emotional relationship to cultural myths and demythicised knowledge about the country they belong to. Russia is first of all respected historical and cultural traditions and different people with different destinies, hopes, possibilities which set them in motion in the name of a specific common idea or a unique personal experience.

Key words:

prose; novel; emotion; space; time; character; reality

Poetické návraty a obnovená prozaická tradícia

Umenie a zvláštna zaujatosť za umelecké slovo, jeho obraznosť, významy a adresnosť v ruskej kultúre a spoločnosti má svoje bohaté dejiny a neprehliadnuteľné poslanie, a to i preto, lebo zohrávalo, ako pri iných príležitostiach aj v iných kultúrach, úlohu inšpirátora a nie raz nositeľa priameho či metaforického verdiktu, vždy však podľa okolností, keď si to deje v spoločnosti ruských ľudí vyžadovali, alebo jednoducho už na ne prišiel vhodný, no spravidla aj neliterárne určený „čas“.

Slovom sa v dejinách platilo a za slovo aj tvorca zaplatil, keď sa pôdorys, na ktorom sa vzťahy spoločnosti a umelca dostali do nesúladu. Preto si s obdivom pripomíname a znova a znova listujeme v čarovných príbehoch – podobenstvách, príbehoch – hyperbolách, príbehoch – ironických karikatúrach zo slov, ktoré vzišli z tvorby nie raz vďačne inšpirovanej ruským folklórom, *Nikolaja V. Gogoľa*, *Michaila P. Arcybaševa*, *Arkadija T. Averčenko*, *Michaila M. Zoščenko*, i ďalších, hoci sa s nimi a ich prózou i ľudskými osudmi spája aj dôsledok naznačeného nesúladu medzi všeobecným a zvláštnym v konkrétnych dejinných, teda v dramatických politických a kultúrnych spoločenských procesoch posledných storočí.

Kultivovaný zmysel pre hyperbolu, mystiku, hĺbku slova a ním tvoreného obrazu, ale aj schopnosť do literárneho projektu vložiť diagnózu „svojej“ spoločenskej doby, tak to by mal byť jeden zo signálov, ako sa súbor tematizovaných miniatúr *Mariny Moskvinovej* hlási o svoje zvučné literárne slovo dnes, ale súčasne nezaprie, ba poetikou aktualizuje napojenosť na prózu náročných spoločenských poslani z nedávnej kultúrnej minulosti.

Diagnóza ruskej súčasnosti, to by zovšeobecňujúco mohla byť jedna z prvotných črt Moskvinovej invenčnej, kultivovanej, vertikalizovanej prózy, ktorú odprezdza k svojmu čitateľovi videnie, chápanie a zhodnocovanie toho, čo vo svojom okolí žije mladý chlapec školského veku a jeho rodičia. A za to si autorka, ktorá každú miniatúru dedikuje „konkrétne“ a jej blízkemu človeku, predpokladajme, že rovnako naladenému a vekovo zblíženému adresátovi, žiada jediné: premýšľať o tom, čo tvorí neporušiteľné podložie jej národa, čím ostáva jej spoločenstvo nadľahčené voči krutostiam života a akými spôsobmi si zušľachtuje náročné, no predovšetkým „moderné“, osobné, medziludské, generačné, pracovné vzťahy.

To, čo je hravé, lebo sa „to“ vidí očami „čistého“ mladého chlapca, má v Moskvinovej tematike tri podstatné okružia. Prvé tematizované zázemie sa venuje vzťahom v rodine i mimo nej, aby hravou a nedramatickou formou naznačila, že to, čo bolo v ruskej tradičnej rodine pevné a záväzne vo vzťahu muža a ženu, už stráca na svojej spoločenskej a mravnej normotvornosti, a to preto, lebo muž i žena si hľadajú svoj život, svoje uplatnenie, svoje uskutočnené emócie, jednoducho svoje Ja. Mravné zaklínadlo rodiny sa uvoľnilo, ale ostalo rozjímanie o sebe, svete, živote ako hra

na jeho dodatočne tvarovaný zmysel a príčinné ako opodstatnenosť na jestvovania: „Treba k tomu pristupovať filozoficky a s chuťou prijímať všetko, čo ťa postretne“¹, „Kam šiel? Putovať po Rusi“², „Ako zvláštne je tento svet usporiadaný! Jeden človek sa pozerá a nevidí. A druhý vidí, aj keď sa nepozerá“³, „Tak dobre sa žije na svete, keď človek vie, že život je nekonečný“⁴, „Koľko rôznych vecí nosí Zem“⁵.

Druhým tematickým okruhom je genius loci, literárna *Uvarovka*, v ktorej je dom, ulica, byt, škola, rybník, susedia a nekonečné priehrstie ich veselých i smutných príhod, ktoré napovedia, že sa „nič“ nemení v povahopise etnika, ktoré vo svojej hĺbke miluje voľnosť, rozľahlý priestor s krásami sveta a nadovšetko miluje človeka. Bez prestania sa preto znova a opätovne skúša, hľadá, tvorí, vzpiera sa, a to len preto, aby sa s výdychom uvoľnenia mohlo povedať i toto: „Na takých, akoby švihnutých ľuďoch, povedal, – stojí svet“⁶. V tejto vrstve miniatúrnych príbehov o jednotlivcoch sa uplatní dômyselná literárna onomastika, ktorá má schopnosť vypovedať v dejinných súvislostiach, ale byť aj sociálnym či typovým indikátorom, preto sa tu dejú veci okolo *Izidora Mojšejeviča Zelberštejna*, *Avtandila Elbrusoviča*, *Toľu Myšnikova*, pripomenie sa poučene *Lev Tolstoj*, *Hemingway*, všeličo sa stane pri *Vitamínovom rybníku*. Popri ľahkovážnom otcovi, uznanlivej mame, milovanom psovi Žralokovi, strýkovi džezovom fanatikovi Michailovi dostanú svoju epizodickú príležitosť aj mimozemšťania, kraby, myši, užovky, orol, ale aj otázka: čím chceš byť? K čomu sa pridá zistenie vzdelanej ženy adresované rodičom: „*Chlapec je síce zanedbaný, ale nie je to s ním až také zlé*“⁷. Kolotoč s nadľahčenými motiváciami na vystupňovanie navodenej komickej situácie, ktorá sa javí na prvý pohľad ako komplikovaná, sa roztáča len tak pozvoľna, primerane, aby sa to dalo očami chlapca nielen vnímať, ale aj zhodnocovať, no rozhodne nie moralizovať. Skôr sa všetko, čo sa deje okolo chlapca javí ako mozaika na tému: uč sa, čo je život a teš sa z neho i z toho, že si pri tom všetkom.

Tretí okruh patrí do spojnice so smutno-bolestivými rozpomienkami na jednotlivosti z dejinnej pamäti národa a jej prostého doznievanie v pocitoch, teda na vojnu, na Nemcov, na tragédie, ktoré v obyčajnom živote Uvarovky viedli chlapcovho otca a susedov k záchrane raneného a zabudnutého frica, jeho zžitie sa s obyvateľmi

1 MOSKVINOVÁ, M.: *Môj pes má rád džez*. Ilustrácie Leonid Tiškov. Prekladatelia kolektív študentov rusistiky a translológie na FF PU. Doslov a redakcia prekladu Ivana Kupková. Ivánka pri Dunaji: F. R. & G., spol. s r o., 2008. 141 s. ISBN 9788-80-85508-87-1, s. 60.

2 MOSKVINOVÁ, M.: c. d., s. 67.

3 MOSKVINOVÁ, M.: c. d., s. 40.

4 MOSKVINOVÁ, M.: c. d., s. 32

5 MOSKVINOVÁ, M.: c. d., s. 48.

6 MOSKVINOVÁ, M.: c. d., s. 112.

7 MOSKVINOVÁ, M.: c. d., s. 61.

Uvarovky a i s tým, že je to práve on, kto ich učí žiť prakticky a užitočne, aj keď: „Skupina veteránov sa obrátila na obecný úrad s prosbou, aby sme ich utratili, lebo už nevládzu ďalej žiť v podmienkach, ktoré si vybojovali“⁸.

Z detinsky znejúceho názvu, *Môj pes má rad džez*, neostane nič ľahké a hladké, práve naopak, Moskvinovej ponorné mikropříbehy pozorujúceho malého, mladého školáka a milovaného syna i jeho psa sa zovrú do mravného, emocionálneho a sociálneho celku, ktorý si udrží tóninu nadhľadu, sugestívnu estetickú mieru na vyjadrenie zložitejších vzťahových i sociálnych situácií, a to aj pre svoj vynikajúci preklad, ktorý rešpektuje možnosti jazyka dávajúci i vynaliezavosť jazyka prijímajúci. Za všetkým postáva próza, ktorá obnovuje osobitú tradíciu v modernej ruskej literatúre a ambíciou videnia cez „zrkadlový odraz“.

Spisovateľ tvorbou reaguje na to, ako naň dolieha svojou ťarchou existencia⁹

Ruská spoločnosť nachádzala vo svojich dejinných a prítomnostných dejoch výraznú historickú, názorovú, hodnotovú, ale obzvlášť senzibilnú generačnú (seba)reflexiu zaznamenávanú a rozvíjanú v (autentickom) umení. Takýto vzťah medzi dvoma dotykovými a „nosnými“ článkami jestvovania spoločenskej štruktúry patrí medzi kultivované výpovedné zložky spoločenského vedomia a obsiahne aj mieru i výraz jej kultúrnej identity. Umelecká literatúra¹⁰ patrí s každou novou literárnou generáciou či názorovou vlnou k iniciátorom reflexie a vertikalizovania sebareflexie, vymedzovania sémantiky ruský človek a emocionálneho i názorového formovania jeho vzťahu ku krajine, ktorá sa stala symbolom a súčasne aj výrazom svojskosti a svojráznosti existencie jednotlivca vo veľkom priestore, v zložitom až dramatickom priesečníku nazeracích a hodnotových prijímaní skutočnosti a osobitého postoja k životu a jeho zmyslu, teda k univerzálnym hodnotám a (seba)uskutočneniu.

Veľká história, obsiahla dejinnú pamäť, rozsiahly geografický priestor, početnosť typovo odlišných jednotlivcov, veľa záujmov, dramatické dotyky a strety starého s novým, to všetko smeruje k podstate jestvovania, k uplatneniu aj presadeniu sa v spoločenstve a k nachádzaniu spoločenského a kultúrneho nástroja na zjednotenie toľkých zvláštností, ktoré zosúlaďuje do celku (všestranne uplatňovaná a účinná) moc konať a vykonať zámer jednotlivca, skupiny, systému.

Rusko pre svojich literátov, popri inom, je podnetom na zvažovanie „všetkého“, s čím sa obsah pojmu a jeho vecná realita vyjadruje a vyrovnáva. To, čo objektívne

8 MOSKVINOVÁ, M.: c. d., s. 108 – 109.

9 MARČOK, V.: *Písať dejiny súčasnej literatúry*. Literika, 4, 1999, 1, s. 44.

10 POSPÍŠIL, I.: *K teorii ruské literatury a jejím souvislostem*. Brno: Masarykova univerzita. Brno: Muni Press, 2013. 271 s. ISBN 978-80-210-6216-0.

do spoločnosti prichádza, býva v tenzii voči tomu, čo pôsobí, má navrstvenú reflexiu v spoločnosti a je rozvinuté do výpovede v druhoch (národného) umenia. Tematizovanie Ruska znamená tu a teraz porozumieť tomu, s čím sa krajina trápi a s čím sa vyrovnáva tak, ako jej to nástroje moci a tradície poskytujú, ba viac, ako to dokáže a môže (sama) uplatniť. Rusko vo verbálnom umení je personalizovaná postava, s ktorou sa ďalšie rodovo rozlišované literárne postavy dorozumievajú tými postupmi, aké im literárny druh umenia poskytuje a dokáže nim iniciovať noetické, estetické a morálne koncepty voči tomu Rusku, ktoré už pôsobí iba v neliterárnom kontexte ako ozvena s povestou toho, čo je výnimočné a prejavilo sa za istých okolností ako zvláštne, ba jedinečné.

Posledné desaťročia prostredníctvom nových autorských dielní sa ujímajú Ruska ako javu, ktorému chce porozumieť, nie odmietajú ho, či sa s ním sporiť tak tradícia v národnej kultúre, ako tí, ktorí s ním žijú denne. To neznamená, že sa z látkového priestoru vytláča dominantný dejinný kontext, obchádza sa kultúrne zázemie, skôr sa personalizuje poznané s novým, ktoré poskytuje osobnostná, generačná, názorová, občianska, politická empiria nadaného tvorca. Popri vnútornej členitosti podnetov, postojov a estetických invencií zohráva významnú rolu zjednocujúci prvok medzi autorskými dielňami. Autori sa združujú pri rešpektovaní kultúrnej tradície ruskej spoločnosti a utvárajú z nej svoju i svojskú hodnotovú normu¹¹, prostredníctvom ktorej reflektujú to, čo sa viaže k pamäti i prítomnosti Ruska a ruského človeka. Zámer sa ukazuje ako náročné, hoci prosté rozhodnutie: porozumieť sebe tak, že sa porozumie rozsiahlemu a starobylému Rusku v jeho veľkosti aj rozpornosti. Nateraz ostáva poznanie vzťahu medzi politickou mocou, záujmami kultúrnej politiky a občianskym aj tvorivým osudom umelca aj spisovateľa¹² na okraji latentného záujmu a pozornosti novej literárnej generácie, aj preto jej poznávanie látky a témy Rusko je personalizované, zaujaté, osobité, nie raz nečakane drsné a nenásytné, ale aj zmierlivé voči skutočnosti a získanému poznaniu¹³. Rusko tematizujú aj autori, ktorí s ním prichádzajú do krátkého, cieleného a imitovaného až nezáväzného kontaktu. Vtedy sa výpoveď stáva literárny rozprávaním o časti z rozsiahleho etnického alebo kultúrneho

11 DOHNAL, J.: *Proměny modelu světa v ruské próze na přelomu XIX. a XX. století*. Brno: Masarykova univerzita 2012. 176 s. ISBN 978-80-210-5943-6.

12 RYČLOVÁ, I.: *Ruské dilema. Společenské zlo v kontextu osudů tvůrčích osobností Ruska*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2006. 221 s. ISBN 80-7325-063-2. RYČLOVÁ, I.: *Mezi kladivem a kovadlinou. Dvacáté století v osudech literárních osobností Ruska*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2012. 201 s. ISBN 978-80-7325-295-3.

13 Ako príklad literárnej prítomnosti aj tendenčnej aktualizácie Ruska v látke a tematike prozaickej tvorby uvádzame texty Vladimíra Sorokina, Mariny Moskvinovej či Michaila Šiškina, ale autorské zázemie mladej a strednej spisovateľskej generácie je početné a v poetológii estetických, z nich odvíjaných noetických a morálnych výpovedí pozoruhodne diferencované.

celku a neskrýva sa v ňom ambícia porozumieť tomu, čo sa stalo iniciátorom literárnej výpovede¹⁴.

Slovenský prozaický vklad to osobného až intimného vyrovnávania sa so súčasným Ruskom zachytil Peter Pišťanek vyrozprávaním romanticko-emotívneho vzťahu, lebo: „Čím môže očariť starobyľý a nevlúdny Petrohrad slovenského spisovateľa? Keď v neveľmi priateľskom, seversky arogantnom meste stretne Ju – svetlovlasú rusalku – mesto hneď získa iné farby. Hovorí po slovensky, miluje obrazy, má postavu baletky, je krásna a sexy. Dá sa s ňou rozprávať o cárovi Petrovi i o impresionistoch aj milovať. O to viac bolí prebudenie zo sna“¹⁵. Prebúdanie sa zo sna by mohlo byť dostredivým podnetom aj zámerom tých prozaických textov, v ktorých sa tematizovalo vyrovnávanie sa s Ruskom ako generačné prebudenie, odmýtizované prijímanie krajiny, jej historického času, kultúrnych i spoločenských dejov i ľudí vytvárajúcich jej súčasný portrét, ktorým sa v umeleckej próze obrazne prekračuje tenzia zo stretaní sa nadšenia i odmietania, keď sa uplatní v príbehovej zložke zvedavosť i sklamanie. A začína hľadanie, dôvodenie, formovanie cesty do budúcnosti a seba-projektovanie v nej, čo sa bez látky Rusko nestane tou umelecky a literárne očakávanou skutočnosťou.

Diagnóza ruskej spoločnosti v súčasnosti, to by zovšeobecňujúco mohla byť jedna z prvotných tematických a naračných ambícií Natalje Ključarjovovej, autorky invenčnej, kultivovanej, vertikalizovanej prózy, ktorú odprevádza k svojmu čitateľovi videnie, chápanie a zhodnocovanie toho, čo vo svojom okolí denne reálne žije jej literárna postava. A za to si autorka, ktorá každú miniatúru dedikuje „konkrétne“, navyše jej blízkeho človeku, predpokladajme, že rovnako naladenému a vekovo zblíženému adresátovi, žiada jedine: premýšľať o tom, čo tvorí neporušiteľné dejinné, mentálne, kultúrne podložie ruského národa, čím ostáva jeho spoločenstvo nadľahčené pri prijímaní, zhodnocovaní a s oddanou vôľou prežiť nástrahy voči všetkému, čo sa napája na ruské a ruskosť, chce pretrvať i pretrpieť krutosti obyčajného života.

Próza komponovaná ako fyzické i duchovné putovanie po krajine a súčasne ako výstavný kaleidoskop typológie oddaného ruského človeka svojmu Rusku sa rozvinie

14 PIŠŤÁNEK, P.: *Neva*. Bratislava: Slovart 2014. 86 s. ISBN 978-80-556-1149-5. Záver prózy *Neva* autor opatril údajom „Bratislava 2004 – 2013“ a text začína takto: „Po vyše desaťročí sa opäť ocitol v Petrohrade, starobyľom a nevlúdnom meste plnom prieplavov, kanálov, ošarpaných palácov, zdvihačích mostov a žobrákov. Prvý raz to bolo na konci storočia, so skupinou literátov z celej Európy. Bol vtedy z atmosféry mesta úprimne znechutený. Tak je to s každým mestom. Niekomu sadne, niekomu nie. Taký mohutný nával melanchólie a zvieracej túžby po návrate domov však nikdy predtým nepocítil. Ani povestné biele noci jeho depresiu nerozptýlili. Naopak. Nijako nedokázal pochopiť, odkiaľ pramení to metafyzické nadšenie veľkej časti jeho kolegov spisovateľov, ktorí boli z Petrohradu úplne zbúraní. Usiloval sa nájsť jediný dôvod. Že by boli objavili čosi, čo jemu uniklo? Preňho bol Petrohrad roku 2000 nočnou morou. Neveľmi priateľské, seversky arogantné mesto, na jednej strane sa tváriace ako stred Európy, na druhej strane raziace prepáleným olejom, cibuľou, cesnakom a všadeprítomným smogom z výfukov áut, nedokonale spaľujúcich nekvalitný benzín a naftu“ (s. 7 – 8).

15 Citované z prebalu Pišťankovej prózy *Neva* vydanej v roku 2014.

do výpravy za tým, či k tomu, akými spôsobmi sa devastuje všedné a zušľachťuje náročné, no predovšetkým, ako fungujú „moderné“ osobné, medziľudské, generačné, pracovné vzťahy. A to preto, aby sa gnómicky, po kolký raz, navodila perspektíva uložená do tradície a z nej odvíjaná istota istôt prevyšujúca len zámer dopátrať sa zmeny, keď sa takmer vždy a všetko začína otázkou a tou istou odpoveďou: „*Kam šiel? Putovať po Rusi*“¹⁶.

Tematizovanie Ruska má sympatickú vnútornú hĺbku v autorkinej ambícii, ktorou chce porozumieť tomu, prečo jej Rusko, jej vlasť a tí navôkol hovoria, že je „*Rusko, krajina, v ktorej trvá beznádej*“¹⁷.

Problém je v tom, že človek má možnosť umrieť iba raz – a hneď definitívne¹⁸

Funkčne, voči stratégii autorkinho zámeru, ako zapojiť látku rodného a starodávneho Ruska do tematicky vyhotoreného a problémom diferencovaného názvu umeleckej prózy, keď sa národný mýtus matičky Ruska „zvrtné“ do dostredivého prímeru „vagon tretí triedy“. Názov prózy napovedá, že sa v stratégii textu funkčne obnovuje pôdorys antickej formy umeleckého textu, ide o uzavretí priestor (vagón), pritom sa nevyčká na riešenie konfliktu, ktorý dá látke a tematike opodstatnenie na hodnotiacu pointu (tretí triedy). I tým a takto sa naznačuje, že sa autorka (rok narodenia 1981)¹⁹ vymedzuje voči minulému i prítomnému času a jeho obsahom ad hoc a sleduje aktualizačnú líniu (novo)generačného poznania, porozumenia a objasnenie toho, čo sa v Rusku odohráva „tu a teraz“ a má nie politické, občianske, ale dôrazne medziľudské, emotívne a mravné príčiny a dôsledky.

Cesta, putovanie metaforicky sprítomňujú pohyb, hľadanie, premenu, opúšťanie, nachádzanie, teda prísľub nového, nepoznaného, nečakaného a iného. Vagón ako dopravný predmet svojou symbolikou však naznačuje obmedzenia, a tie môžu byť rozličné, ale to podstatné spočíva v tom, že sa postava vo vagóne dokáže pohybovať len po vopred dohovorených, naplánovaných, ustálených trasách, kde sa opakovaným presunom „všetko“ pozná a „všetkému“ sa možno, ba dá sa, lebo sa musí jednotliviec i väčšina prispôbiť, ak chce jednak byť a potom aj absolvovať (svoju) „cestu“.

Cesta priama i prerušovaná (vlakom, autom, povozom, pešo – v internáte, vysokej škole, na večierku, vo veľkomeste, na ďalekom, pre prítomnosť pozabudnutom

16 MOSKVINOVÁ, M.: *Môj pes má rád džez*. Ilustrácie Leonid Tiškov. Prekladatelia kolektív študentov rusistiky a translitológie na FF PU. Doslov a redakcia prekladu Ivana Kupková. Ivánka pri Dunaji: F. R. & G., spol. s r. o., 2008. 141 s. ISBN 9788-80-85508-87-1, s. 60.

17 Miloš Štěpán. Titulok prevzatý z denníka *Sme*, 22, 2014, č. 282, s. 13, dňa 9. 12. 2014 a viaže sa na recenziu ruského filmu *Leviatan*, ktorý bol v Cannes ocenený za najlepší scenár.

18 HEVIER, D.: *Správca podstaty*. Bratislava: Kalligram 2011. 168 s. ISBN 978-80-8101-488.

19 Natalja Klučarjovová (1981): poetka, prozaička, publicistka. Zdroj: prevzaté z prebalu vydania *Rusko – vagon tretí triedy*, 2014.

vidieku – medzi najrozličnejšími profesiami, sociálnymi statusmi atď.) vytvorila lievikový (rozpínavé a zovreté voči priestoru) a do extrémov panoramaticky utváraný záberu z možností ruského života. Cesta poznávania sa zblízuje s prejavmi rozlične chápaného a uskutočňovaného života jednotlivca (spoločenstva), nenáhľivo sa napojí na „pohyblivú“ (tenzia života a smrti, mladosti a staroby, konvencie a módnosti, normálnosti a bláznovstva, vzopätia sa a osobnej rezignácie ai.) kompozičnú trajektóriu o zvláštnom a na drogách závislom dievčati (Jája) a do nej zaľúbeného, nezdravého, senzibilného inteligentného chlapca (Nikita). Sujetová schéma sa stala pevnou osou priradovania a gradovania jednotlivých problémových (dejová línia) a typových (postavy) sekvencií, ktoré obsiahli veľkomestský i vidiecky spôsob žitia (prežívania) v Rusku a s Ruskom.

Príbeh Ruska vytvorený zo série mikropříbehov dvoch dominantných postáv sa znásobuje tým, že sa reálne dotýka želannej fikcie, ktorá vytláča reálno a rozum na okraj bláznivých rozhodnutí. Emócia k žene sa mení na vertikálny zdroj osobných tragédií, veľké sa stráca v malom, minulé a dávne ožíva k skúsenostiach i zážitkoch z dneška. Literárny artefakt *N. Klučarjovovej Rusko – vagon tretí triedy* našiel svoju noetickú alternatívu v magickej personalizácii (skutočné/neskutočné): „*Jája stála vedle. Kolem i uvnitř. Konečně skutečná. Uskutečněná. A on kdoví proč vědě, že je to už navždy*“ – i preto, lebo uzavrel svoju cestu krajinou aj osobnými dejinami: „*Dopsal jsem tenhle román*“, hoci „*Doktoři tě chtějí poslat do blázince! Tím svým Ruskem jsi jim zamotal hlavu! Proč mlčíš? Nesouhlasíš? Ale ne. Vůbec nejsem proti [...]. A usmíval se tak, jako by znal Tajemství. Které nelze rozkecat. Protože není proč*“²⁰.

Žánrové formovanie textu vytvorilo premyslenú formu, ktorá pracuje s epizodickými sekvenciami, ktoré posúvajú čas, priestor a zabezpečujú tézu o ceste a hľadaní. Příbehové jadro sa odvíja od najtradičnejšej schémy, emotívneho napojenia zaľúbeného mladého muža na mladú ženu – manipulátorku. Tragické doriešenie ich vzťahu nie je ústredným zámerom autorkinej stratégie, stáva sa dostredivým (univerzálnym) nazeracím miestom nasycovaným tradíciou literárnej výpovede o Rusku, ktoré jej umožní presunúť mužskú postavu pri hľadaní seba a spôsobov života v inom „kúte“ velikánskej ruskej krajiny: „*Hlavním hrdinou je dvacetiletý Nikita, citlivý podivín, kterého opustila jeho studentská láska, anarchistka Jája. Aby na ni zapomněl, vydává se na pouť Ruskem ve vagoněch třetí třídy a snaží se při tom pochopit, co je to vlastně za země, proč ji tak miluje a zároveň na ní tolik věcí nenávidí*“²¹.

Subtilnosť mužskej postavy a nestálosť ženskej postavy popri svojich vzájomných trápeniach dovolili zabývať životnú a hodnotovú „cestu“ Nikitu po ruskej zemi

20 KLUČARJOVOVÁ, N.: *Rusko – vagon třetí třídy*. Přeložil Jakub Šedivý. Praha: Eroika 2014. 135 s. ISBN 978-80-87409-25-1, s. 128 – 129.

21 Prevzaté z vonkajšieho prebalu vydania.

nemalým množstvom prototypov a typov ruských ľudí z odlišných profesií, veku, prijímania všedného života či spôsobu vyrovnávania sa s vlastnou prostou, ale predsa len jedinečnosťou. Poeticky zachytený detail, rozprávanie dotvárané opisom, odbočenia do prírodnej scenérie, vizuálne výpravy do snov, pristavenie sa pri sekundárnej príbehovej akcii v role pozorovateľa, to všetko naznačuje, že sa ďalšia generačná, autorská, osobnostná výprava za poznaním podstaty a prejavov „ruskosti“ a rozľahlej premenlivej krajiny, do ktorej tento neopakovateľný a neprenosný fenomén bytia a žitia, konania a myslenia, cítenia a prekonávania tiaže vo vzťahoch, trápení a neistôt z vlastného života patrí natrvalo medzi tajomstvá Ruska a tých, ktorí sa stali súčasťou dejín krajiny i jej samotnej a toho, čo chcú poznať, ale už teraz tým nejasným a nemenným „čímsi“ k nej patria, hoci nie vždy sú s tým odvekým tajomstvom súzvuční.

Možno predpokladať, že výprava do látky a tematické otváranie Ruska sa po naplnení skúseností autorky a dozretia jej generácie k porozumeniu a vyrovnaniu sa s tým, že medzi nimi a Ruskom sa pohybuje pradávne „tajomstvo“, ktoré sa postupom času premení na vnútorné poznanie toho, čo ich na počiatku hnalo za „čímsi“, čo vo svojej podstate presiahlo „zvedavosť“ mnohých generácií pred ňou a stáva sa tradovanou a nepreniknuteľnou istotou aj pre jej súčasníkov.

O autorovi

Viera Žemberová, University of Prešov,
Faculty of Arts, Institute of Slovak Studies, Media Studies and Library Studies,
Prešov, Slovakia, viera.zemberova@ff.unipo.sk

